

УДК 001.891:027.54 (477)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ (1969–2009): СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ

Визначаючи етапи становлення та розвитку науково-дослідної роботи в НПБУ, автор статті підкреслює зв'язок цієї діяльності з загальними потребами і особливостями історичного розвитку бібліотечної справи.

Висвітлюються основні напрями наукових досліджень як загальнодержавного рівня, так і локальних: особливостей читання та задоволення потреб користувачів, інформаційних ресурсів, сучасного технічного оснащення, а також вивчення історії бібліотечної справи в Україні, зокрема НПБУ.

Ключові слова: науково-дослідна робота, соціологічні дослідження, історія бібліотечної справи в Україні.

Определяя этапы становления и развития научно-исследовательской работы в НПБУ, автор статьи подчеркивает связь этой деятельности с особенностями исторического развития библиотечного дела.

Освещаются основные направления научных исследований – как общегосударственного уровня, так и локальных: особенностей чтения и удовлетворения запросов пользователей, информационных ресурсов, современного технического оснащения, а также изучение истории библиотечного дела в Украине, в частности НПБУ.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, социологические исследования, история библиотечного дела в Украине.

Identifying the level of establishment and development of the scientific research in the NPLU, author of the article stresses the bonds of this activity with the peculiarities of librarianship's historical development. Author gives coverage of the main trends in modern scientific researches on a national and local level: peculiarities in reading and satisfying the needs of readers, informational resources, modern technical equipment, examination of library science history of Ukraine and the NPLU in particular.

Key words: scientific research, sociological research, library science history of Ukraine.

ОДНИМ із провідних напрямів діяльності Національної парламентської бібліотеки України є науково-дослідна робота (НДР). Здійснює її науково-дослідницький відділ, історія якого налічує вже чотири десятки років. Пройшовши етап становлення і будучи спочатку виконавцем досліджень, що проводилися методичними центрами колишнього СРСР, невдовзі відділ сам став розробником програм, методик та організатором проведення самостійних розвідок, а базами здійснення та їхніми виконавцями – бібліотеки різних рівнів усіх без винятку регіонів України.

За час свого існування відділ очолив проведення в Україні 8 загальносоюзних досліджень, розробив програмні документи та здійснив організацію на республіканському (після проголошення незалежності України – на державному) рівні – 26, на регіональному – 3, на локальному – 11 досліджень.

Проблематику проведених за ці роки вивчень умовно можна поділити на декілька основних тематичних комплексів. Умовність поділу пояснюється тим, що кожне дослідження, маючи в полі зору якусь основну проблему, неминуче торкалось інших, тісно взаємопов'язаних між собою. Адже неможливо вивчати користувачів без фондів, технологій, а фонди – без читацького попиту тощо. Отже, половину всіх проведених досліджень було присвячено вивченню читання, користувача, його попиту та інтересів, другу половину – фондам (21%), бібліотекам (15%), технологіям (4%), іншим проблемам, які вивчалися одноразово – бібліографії, бібліотечній професії, електронним ресурсам тощо (10%).

Кожне десятиліття історії науково-дослідної роботи НПБУ має характерні для цього періоду особливості.

1970-ті роки – це час становлення і розвитку діяльності Бібліотеки як центру організації та координації НДР. Основними функціями були організація й проведення досліджень, впровадження їхніх результатів у практику бібліотек України, координація науково-дослідної роботи. Це був час теоретичного вивчення основ наукової діяльності, практичного засвоєння

умінь у процесі проведення досліджень. Цьому сприяли спільні виїзди до базових бібліотек для здійснення загальносоюзних досліджень, які в 70-ті роки очолювали висококваліфіковані фахівці Державної бібліотеки СРСР ім. В.І. Леніна (ДБЛ; нині – Російська державна бібліотека, РДБ), оволодіння програмами, методиками й процедурами збору інформації, особисте спілкування з фахівцями. У вказаний період в Україні формуються дослідницькі підрозділи у спеціалізованих наукових та обласних універсальних бібліотеках, які також мали потребу в методичній і практичній допомозі.

За перше десятиліття здійснення НДР Бібліотекою було очолено проведення в Україні 7 загальносоюзних досліджень, самостійно розроблено програми, методики та організовано на республіканському рівні 2 дослідження.

1970-ті роки – це період активного книгодрукування, як у СРСР в цілому, так і в УРСР. Кошти на поповнення

Л. Любаренко

фондів бібліотек виділяються регулярно, діє система обов'язкового примірника документів. У цих умовах основним предметом вивчення стали два тематичні комплекси – фонди та читання і читацький попит.

Однією з перших спроб комплексного вивчення фондів стала участь Бібліотеки спільно з республіканськими методичними центрами універсальних і галузевих бібліотек у загальносоюзному міжгалузевому дослідженні за програмою ДБЛ **«Перспективи розвитку фондів наукових бібліотек»**. У результаті було одержано більш глибоку, в порівнянні з офіційною статистикою, картину функціонування фондів та виявлено, що темпи їхнього росту за аналізований період (1960–1970 рр.) значно випереджають темпи росту книговидачі й кількості читачів, що, у свою чергу, знижує обертаність фондів. Широке обговорення результатів проведеного вивчення сприяло посиленню координаційних зв'язків у комплектуванні, зменшенню дублювання, а також створенню системи координаційних планів формування фондів бібліотек-депозитаріїв – як галузевих, так і регіональних.

У ці роки приділялась увага і надходженню та використанню нової літератури в масових бібліотеках, що сприяло подальшому вдосконаленню комплектування та інтенсифікації використання фондів, підвищенню рівня організаційно-методичного керівництва в питаннях їхнього формування тощо.

Початок дослідженням соціологічного характеру поклало вивчення поширеності читання та соціальної ролі бібліотек у селах України. Результати як загальносоюзного, так і першого, самостійно проведеного Бібліотекою дослідження **«Книга і читання в житті сучасного села»**, показали великий престиж друкованого слова й тягу сільського населення до книги та періодики. Вивчення читацької атмосфери у сім'ях і трудових колективах засвідчило, що понад 90% сільського населення було залучено до читання, яке здебільшого було двомовним. Це знайшло підтвердження в матеріалах наступних розвідок із дослідження динаміки читацького попиту в публічних бібліотеках. Поглиблене вивчення та експериментальна апробація союзної програми і методики виявили, що запропонована в них вибірка для України не була репрезентативною, а методика не повністю відображала специфіку читання, оскільки не включала дані про читання літератури корінної національності й літератури рідною мовою. Тому цю методику було відповідно доопрацьовано, що дало можливість отримати більш репрезентативні дані, які знову вказали на розповсюдженість в Україні двомовного читання (73% опитаних).

З метою ознайомлення бібліотечної громадськості з основними напрямками наукової діяльності бібліотек України, її аналізу, визначення найбільш актуальної тематики досліджень у 1976 році було започатковано підготовку і видання **оглядів науково-дослідної роботи наукових бібліотек та інститутів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства** – єдиного видання такого характеру в Україні. Деяко змінивши структуру та додавши

інформацію про дисертаційні дослідження у цій галузі, НПБУ і дотепер один раз на 5 років видає такі оглядові матеріали.

Найважливішим результатом проведених у 1970-ті роки досліджень стало те, що їхні програми та методики було взято на озброєння і фахівцями українських бібліотек. Це методики вивчення читацьких потреб, запитів та інтересів, обліку попиту і порівняльного аналізу динаміки фондів за галузевим складом, хронологічною глибиною, відповідністю читацьким потребам. При цьому методики, розроблені на союзному рівні, адаптувалися для застосування в бібліотеках України, доопрацьовувалися.

Проведення централізованих і колективних досліджень прискорило кооперацію зусиль при розв'язанні спільних бібліотечних проблем.

1980-ті роки були періодом змін у політичному житті суспільства, а демократизація внаслідок процесів «перебудови» у країні вплинула на тематичну спрямованість наукових досліджень. Вони характеризуються наближенням до конкретних завдань, які стояли перед бібліотеками, вивченням специфіки читацьких інтересів до літератури різних типів і видів, особливостей національного та інтернаціонального в читанні, визначенням рівня роботи бібліотек з точки зору реалізації їхніх соціальних функцій. Створення у 1989 році відомчої Соціологічної служби по вивченню читання дозволило забезпечити постійне інформування фахівців про реальні читацькі інтереси та уподобання.

Скорочення в цей час кількості загальносоюзних досліджень (1) дало змогу розширити коло самостійних розробок (8 республіканських, 1 регіональне та 2 локальні).

Як і у попереднє десятиліття, в полі зору дослідників були традиційні тематичні комплекси – фонди, читання, читач та його попит. Найбільш фундаментальним стало міжвідомче загальносоюзне дослідження **«Раціональне розміщення та використання бібліотечних ресурсів в країні»** (1981–1986). У ньому проблема вивчалася на двох рівнях – галузевому і територіальному з врахуванням об'єктивних потреб фахівців народного господарства (аналізувалися не тільки склад читачів, їхні запити і відмови, але й дані про населення, його структуру за зайнятістю у народному господарстві). Так комплексно це питання раніше, та й у подальшому, не досліджувалося. Дані розвідки, зібрані в усіх регіонах України, виявили специфіку формування бібліотечних ресурсів республіки, диспропорції в забезпеченості літературою фахівців різних галузей народного господарства, низьку забезпеченість виданнями іноземними мовами, слабку взаємодію бібліотек з усіх напрямів діяльності.

У цей період на міжвідомчому рівні поглиблюється вивчення закономірностей читання окремих груп читачів: робітників, пропагандистів, бібліотечних працівників. На замовлення ОУНБ країни було проведено комплексне дослідження **«Читач обласної універсальної наукової бібліотеки»** (1988–1989), метою якого було виявлення напрямів та шляхів поліпшення обслугову-

вання користувачів вказаних бібліотек. Це було перше таке багатоаспектне вивчення зазначеної проблеми.

Актуальним напрямом роботи Бібліотеки стало дослідження попиту різних груп користувачів на різні тематичні й мовні комплекси літератури. Зокрема, вивчалися бібліотечне обслуговування окремих національних груп населення, що компактно або дисперсно мешкають в Україні, бібліотечно-бібліографічне та інформаційне забезпечення спеціалістів АПК, ефективність використання літератури різних народів. Вперше у багатьох аспектах досліджувалося читання української художньої літератури в ході комплексної соціологічної розвідки **«Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки»**. Її матеріали виявили незадовільний стан читання цієї літератури та регіональну специфіку цього, в основі якої – різний національний склад жителів населених пунктів України. Також вивчалися фонди, сучасний літературний процес, його змістовні та видавничі складові (тиражі, поліграфічне оформлення, актуальність тематики тощо).

У цей час дослідницькій роботі було притаманним розширення використання результатів досліджень. З 1980 року формуються дворічні плани впровадження результатів НДР у практику бібліотек республіки, з 1986 року вони набувають міжвідомчого характеру і відіграють позитивну роль у розгортанні дослідницької діяльності практично в усіх ОУНБ України.

Геополітичні зміни, що відбулися в 1990-ті роки, значною мірою вплинули і на діяльність бібліотечних закладів. Відбулося значне скорочення мережі бібліотек і, відповідно, числа бібліотечних працівників, погіршилось їхнє матеріальне становище; намітилася криза в системі професійної бібліотечної освіти; кардинально змінилася діяльність методичних бібліотечних центрів різного рівня.

Зазначений період характеризується такими негативними явищами, як закриття відділів НДР та соціологічних служб у регіонах, послаблення координаційних зв'язків, що зумовило збільшення кількості локальних роз-відок. В цілому ж у ці роки було проведено 6 загальнодержавних, 2 регіональні, 7 локальних досліджень, котрі було спрямовано на вивчення стану комплектування фондів, читацьких потреб та ступеня їхнього задоволення в публічних бібліотеках країни, насамперед на українську художню книгу в умовах видавничої кризи; створення моделі обслуговування користувачів НПБУ.

Перед бібліотеками постало завдання зорієнтуватися та знайти своє місце в новій інформаційній інфраструктурі. Через газету "Культура і життя" Соціологічною службою НПБУ вперше було проведено експресопитування «Якою бути сучасній бібліотеці?», узагальнені дані якого засвідчили, що проблеми діяльності бібліотек хвилюють людей, різних за віком та соціальним статусом. Відповіді містили значну кількість цінних пропозицій щодо покращання роботи бібліотек, підвищення їхньої ролі як центрів відродження національної культури. Цією ж необхідністю було продиктовано проведення регіонального вивчення місця НПБУ на інформаційному ринку Києва.

Досить гострими у цей час стали фондові проблеми, спричинені тим, що з початку 1990-х років українська видавнича справа переживала різкий спад, було зруйновано систему державного книговидавництва. Специфічними рисами кризи були непропорційне зменшення частки україномовних видань, домінування навчальної літератури (за рахунок шкільних і вузівських підручників та посібників), досить мала частка фахових, наукових і науково-популярних друків. У поєднанні з погіршенням стану фінансового забезпечення бібліотек ці фактори вкрай негативно вплинули на комплектування їхніх фондів, а отже й на обслуговування користувачів.

Постала необхідність у більш глибокому вивченні цієї проблеми. На базі книгозбірень 5 регіонів було проведено дослідження загальнодержавного характеру **«Відповідність комплектування фондів бібліотек репертуару видавничої продукції України в 1995 ро-ці»**. Аналіз показав, що обсяг нових надходжень до ОУНБ цього року складав у різних бібліотеках від 6 до 38% від рівня 1991 р. У середньому вони одержали 7-8% видань українського репертуару з 6 тисяч назв книг. У 1995–1996 рр. комплектування виданнями українського репертуару набуло випадкового характеру. Однією з причин такої ситуації стала невідповідність видавничої політики потребам та інтересам бібліотечних користувачів. Все це також зумовило ініціювання Соціологічною службою Бібліотеки щорічного збирання даних у регіонах щодо книг підвищеного попиту з метою формування національної «Бібліотечної серії», яка б включала видання художньої та науково-популярної літератури.

Одним із провідних напрямів роботи в межах вивчення проблеми задоволення потреб користувачів стало накопичення та аналіз інформації про зміни у структурі читацького контингенту, запитів та інтересів читачів. Зафіксувати стан читання населення міст і сіл України та порівняти одержані дані з результатами вивчень 80-х років дало можливість проведення Соціологічною службою Бібліотеки двох етапів загальнодержавного соціологічного дослідження **«Читацькі потреби та стан їх задоволення в бібліотеках України»**. В результаті було отримано різноманітну інформацію щодо соціально-демографічного та соціально-професійного складу читачів книгозбірень, структури їхніх запитів, мотивів звернення в бібліотеку, оцінки системи обслуговування, незадоволеного читацького попиту на літературу з різних галузей знань.

Сприяли збору та аналізу даних про книжки підвищеного попиту та динаміку читацьких уподобань також щорічні **моніторинги читацького та купівельного попиту**, які поєднали в собі всі три аспекти проблеми – читача, бібліотеку, книговидавництва. В ході дослідження вивчалися й структура читацької аудиторії та зміни, що в ній відбулися порівняно з попередніми роками; читацькі уподобання, мотиви звернення до книги та причини, котрі на них впливають; найпопулярніші видання й підвищений попит на літературу з різних галузей знань, зафіксований і в бібліотеках, і в торговельній мережі. Основні висновки та рекомендації дослідження

стосувались як діяльності бібліотек, так і необхідних змін у видавничій політиці держави.

Як зазначалося вище, в цей період значно збільшилася кількість локальних досліджень, зокрема в НПБУ вони мали за мету підвищення іміджу Бібліотеки як центру розвитку бібліотечної справи в Україні, поліпшення організації обслуговування користувачів. В умовах книговидавничої кризи, припинення надходження з 1993 року обов'язкового примірника творів друку країн СНД актуальним стало вивчення змістовно-мовних потреб користувачів, відповідності інформаційних ресурсів їхнім запитам та попиту на періодичні видання. Результати цих досліджень було використано для задоволення різноманітних читацьких запитів за рахунок удосконалення бібліотечної технології, коригування передплати періодики тощо.

У 1999–2000 рр. Бібліотека вперше здійснила багатоаспектне загальнодержавне дослідження **«Соціальний портрет бібліотекаря»**. Порівняльний аналіз його даних із матеріалами вивчення 90-х років дозволив простежити тенденції підвищення рівня освіти бібліотечних працівників, скорочення плінності кадрів і, в той же час – зменшення частки фахівців у віці до 30 років. Матеріали розвідки дозволили скласти узагальнений портрет бібліотечного працівника (в тому числі психологічний), його фахові характеристики, якості особистості, визначити завдання щодо підвищення професійного рівня.

Зростання інтересу до історії України, окремих її регіонів після проголошення незалежності зробили актуальними наукові дослідження історичної тематики. З 1992 року ведеться вивчення історії НПБУ від часу заснування (1866) до сьогодення. Пошукова робота в архівах, бібліотеках та музеях м. Києва, спогади ветеранів, які працювали в Бібліотеці у 1950–1960-ті рр., дозволили віднайти багато цікавих і маловідомих фактів щодо складних процесів становлення книгозбірні, внеску багатьох осіб, зокрема добродійників, громадських діячів, учених, які так чи інакше сприяли розвитку закладу, що знайшло відображення у трьох частинах монографії «Літопис Національної парламентської бібліотеки України». Зараз готується четверта частина цього видання, котра охоплює історію НПБУ з 1966 року до наших днів.

З 1992 р. Бібліотека випускає **інформаційно-аналітичний бюлетень «Соціологічні дослідження в бібліотеках»**, головна мета якого – всебічне та оперативне ознайомлення бібліотечної громадськості, викладачів, аспірантів, студентів із соціологічними дослідженнями, що проводяться як у НПБУ, так і в книгозбірнях країни. Разом із тим, бюлетень сприяє підвищенню фахового рівня бібліотекарів-практиків. На сьогодні побачило світ 35 його випусків.

Своєрідним оглядом потенціалу і наукових здобутків ОУНБ стали соціологічні читання '93 «Бібліотека в новій соціокультурній ситуації» (Суми) та соціологічні читання '98 «Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства». Вони показали, що соціологічні дослідження стали невід'ємною частиною діяльності більшості обласних бібліотек.

З метою поліпшення науково-дослідної роботи ОУНБ та підвищення їхнього іміджу як регіональних бібліотечних центрів силами Міністерства культури і мистецтв України та НПБУ у 1995 та 2001 рр. було організовано і проведено **Перший та Другий всеукраїнські конкурси на кращу науково-дослідну роботу ОУНБ**. Порівняння надісланих матеріалів засвідчило, що в 2001 році збільшилася загальна кількість, підвищився рівень підготовки програм та методик досліджень, висновків і пропозицій за їхніми результатами; складнішими стали проблеми, що розглядалися; розширилося територіальне охоплення; до проведення НДР почали приєднуватися не тільки фахівці ОУНБ, а й міських та районних бібліотек.

Незважаючи на певну самостійність регіонів у проведенні НДР, **у перше десятиліття XXI століття** НПБУ розроблялися теми, значущі для бібліотечної справи України в цілому. Проведено 10 загальнодержавних та 2 локальні дослідження. Більшість із них спрямовувалися на реалізацію низки законів і державних програм у галузі бібліотечної справи. Зокрема, в рамках реалізації Закону України «Про Національну програму інформатизації» (№ 74/98-ВР від 04.02.98) НПБУ було організовано та проведено загальнодержавне дослідження **«Електронні інформаційні ресурси бібліотек України»**, яке вперше дозволило одержати більш-менш цілісну картину стану інформатизації регіональних книгозбірень, визначити рівень та потенціал кожної з базових бібліотек, побачити проблеми, котрі потребують вирішення як на рівні кожного окремого закладу, так і галузі в цілому.

У книговиданні в останнє десятиліття спостерігається певна стабілізація становища та навіть повільне зростання. В той же час мають місце негативні явища у поповненні фондів бібліотек через значне скорочення державних асигнувань на закупівлю книжок та періодики. Основну частину надходжень до бібліотек областей складають обов'язковий примірник документів та книги, отримані за державними програмами. В деяких районах вони є єдиним джерелом нових надходжень. У цих умовах та на виконання Програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2002 р. № 900, та Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 рр., затвердженої постановою КМУ від 2 жовтня 2003 року № 1546, актуальності набуло вивчення фондів проблем. Дані щодо відсутності системи інформації про повний видавничий репертуар та незадовільного стану отримання у регіонах обов'язкового примірника, який залишається ефективним джерелом поповнення фондів актуальною багатогалузевою літературою, було підтверджено у ході дослідження **«Обов'язковий примірник документів України (державний і місцевий), повнота його надходження до бібліотек»**.

Характерною рисою періоду, що розглядається, стало отримання соціальних замовлень на проведення досліджень, завданнями яких стали: аналіз надход-

ження книг за вищезгаданою Державною програмою до бібліотек усіх регіонів; вивчення стану комплектування й використання деяких сегментів фондів бібліотек, зокрема книжкового розділу «Суспільні науки», та фонду вітчизняних журналів економічної й правової тематики.

З метою актуалізації даних щодо незадоволеного попиту на продукцію українських видавництв проводилися в цей час і вже традиційні вивчення незадоволеного читацького попиту на вітчизняну книжкову продукцію серед користувачів публічних бібліотек різних рівнів. Їхні результати дали корисний і цінний матеріал для практичної роботи, зокрема, для виконання вищезгаданої Державної програми.

Серед досліджень, проведених Бібліотекою останнім часом, – **«Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону»**, яке показало, зокрема, що бібліотеки – найбільш популярні та відвідувані заклади культури в регіонах і користуються авторитетом, особливо в сільській місцевості. Водночас дослідження **«Сільська бібліотека на мапі України»** засвідчило, що ці книгозбірні знаходяться в глибокому кризовому стані. Хоча саме вони в соціокультурному середовищі села посідають особливе, унікальне місце – є єдиними безплатними, а отже, максимально доступними для найширших верств населення закладами, які надають можливість людям долучитися до книги, інформації, культури. Підтвердженням важливості проведеної роботи стало те, що у вересні 2009 р. результати цих розвідок було винесено на розгляд розширеного засідання Кабінету Міністрів України.

Загалом же для досліджень останнього десятиліття є характерним те, що їхні матеріали було узагальнено як в цілому по Україні, так і по кожному типу бібліотек. Це дозволило виявити і регіональні особливості, й характерну для кожного типу бібліотек специфіку з питань, що вивчалися. Ці дані широко використовувалися при прийнятті управлінських рішень з вирішення актуальних для бібліотек питань, зокрема щодо найбільш повного отримання обов'язкового примірника документів, упорядкування передплати періодичних видань, задоволення зростаючого попиту користувачів в умовах обмеженого комплектування тощо.

Придїлялась увага і методичній підтримці НДР обласних бібліотек, зокрема, підготовлено низку методичних рекомендацій з питань організації наукових досліджень, упровадження їхніх наслідків у практику роботи, організації діяльності соціологічної служби та соціологічних досліджень, вивчення історії обласної бібліотеки; розроблено методики вивчення за допомогою анкетних опитувань читацької думки, лінгвоситуації населеного пункту, що обслуговується ЦБС. Зараз методичний вплив здійснюється за допомогою методичного сайту НПБУ (<http://profy.nplu.org> ; рубрика «Сторінка дослідника»).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що науково-дослідна діяльність Бібліотеки була насиченою та багатогранною. В обмежених рамках статті було згадано лише деякі з проведених майже 50 досліджень. Результатами наукової роботи стали захист дисертацій, монографія, ряд виступів на конференціях, соціологічних читаннях, наукові публікації у фаховій періодиці.

Актуальним проблемам бібліотечної науки та практики, висвітленню питань з історії бібліотечної справи в Україні присвячувалися збірники наукових праць, які було видано у 80–90-х роках ХХ століття.

Список використаної літератури

1. Аналітико-синтетичний огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек і інститутів культури України (в тому числі дисертаційних досліджень) в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства / Держ. б-ка України; склад. : А. М. Макарова, В. І. Студенкова. – К., 1993. – 80 с.
2. Вивчення історії обласної бібліотеки : метод. рек. / Держ. б-ка України; склад. : З. І. Савіна, С. Л. Зворський. – К., 1993. – 18 с.
3. Збірник робіт переможців другого конкурсу на кращу науково-дослідну роботу серед обласних універсальних наукових бібліотек України / НПБ України; уклад. : Т. Богуш, Л. Любаренко, В. Студенкова. – К., 2003. – 131 с.
4. Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства: Матеріали Соціологічних читань'98 (20-21 трав. 1998 р.) / НПБ України; уклад. В. Студенкова. – К., 1999. – 128 с.
5. Літопис Національної парламентської бібліотеки України. Ч. I. 1866 – лютий 1917 р. / Нац. парлам. б-ка України; авт. колектив : П. Б. Гапченко, С. Л. Зворський, Л. М. Любаренко, О. О. Мастипан. – К., 1996. – 138, [12] с.: табл., іл.
6. Любаренко Л. Інформаційно-аналітичному бюлетеню «Соціологічні дослідження в бібліотеках» – 15 років / Л. Любаренко // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 33. – К., 2008. – С. 3–14.
7. Матеріали першого конкурсу на кращу науково-дослідну роботу обласних універсальних наукових бібліотек України // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. – К., 1996. – Вип. 16. – 40 с.
8. Матеріали соціологічних читань «Бібліотека в новій соціокультурній ситуації», м. Суми, 19-21 жовт. 1993 р. // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. / склад. : Зворський С. Л., Студенкова В. І. – К., 1994. – Вип. 8. – 47 с.
9. Методика вивчення читацької думки за допомогою опитувань в бібліотеці / Держ. б-ка України; склад. Зборовський Ю. А., Студенкова В. І. – К., 1992. – 26 с.
10. Огляд науково-дослідної роботи в галузі бібліотекознавства, теорії бібліографії та історії книги в Українській РСР за 1971–1976 рр. / ДРБ УРСР; склад. : Л. І. Вовченко, А. М. Макарова, В. П. Ткаченко. – К., 1976. – 32 с.
11. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1991–1995 роки / Нац. парлам. б-ка України; склад. : Л. М. Любаренко, О. О. Мастипан; відп. ред. А. П. Корнієнко. – К., 1998. – 135 с.
12. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1996–2000 роки / Нац. парлам. б-ка України; склад. : Т. Богуш, Л. Любаренко, С. Зворський, О. Мастипан; відп. ред. З. Савіна. – К., 2003. – Ч. 1. – 123 с.; Ч. 2. – 115 с.
13. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 2001–2005 роки. – К., 2009. – 231 с.
14. Організація роботи соціологічної служби в обласних бібліотеках : (метод. рек.) / ДРБ УРСР; склад. : Л. Г. Петрова, З. І. Савіна, Т. І. Богуш та ін. – К., 1989. – 37 с.
15. Організація соціологічних досліджень у бібліотеках : метод. поради / НПБ України; уклад. Студенкова В. І., Зборовський Ю. А. – К., 1995. – 44 с.
16. Студенкова В. Соціологічні читання'98 «Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства» / В. Студенкова // Бібл. планета. – 1998. – № 2. – С. 28–30.
17. Сучасний читач і бібліотека : зб. наук. пр. / Держ. б-ка України; редкол. : А. П. Корнієнко, О. К. Александрова, А. М. Макарова [та ін.]. – К., 1991. – 96 с.